

Bratislavská čiernoválná továrň 1902-1998

65 ROKOV ZALOŽENIA VÝROBY NÍŤ

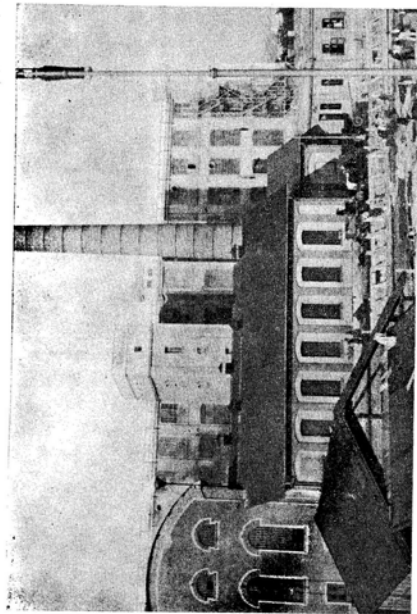
Začiatok nášho rozprávania predbieha čas, rovnajúci sa takmer priemernému ľudskému veku. Jeho dej je zasadený do starosilávneho mesta zvaného Bratislavou. Bratislava, starý Prešporok, bola síce za starých čias — až do prvej polovice minulého storočia — korunovacím mestom kráľov uhorských, nevykazovala sa však nijakou zvláštnou výrobou remeselnickou, ktorá by jej robila meno široko ďaleko i za hranicami. Skrývala v sebe pekný počet obratných remeselníkov, títo sa však nespécializovali ani natoľko, ako napríklad súkenníci blízkej Myjavy, alebo garbiari Brezovej. Tunajší starosadlici venovali sa skôr dorábaniu vína. Prvé cechové listiny alebo štatúty datujú sa z roku 1376. Netreba sa preto diviť tomu, že je iba veľmi málo podnikov v Bratislave, ktorých rok založenia by bol pred koncom devätnásteho storočia. Medzi prvými, ktoré pribúdajú mestu začiatkom tohto storočia, je nepatrná firma, pri ktorej začína naše rozprávanie.

PRVÍ PRIEKOPNÍCI PRIŠLI OD VIEDNE

V tom čase treli v blízkej Viedni biedu nepatrní obchodníci, popri silnej viedenskej konkurencii nič neznamenajúci Juraj Richter a Jozef Salcher. Na domácej pôde si veľké nádeje robiť nemohli. Konkurentom narastali lakte a tak sa jedného dňa pustili dolu Dunajom. Najprv zakotvili v Budapešti. Keď tam nad novoutvorenou veľkoobchodnou firmou zaviesovali firemnú tabuľu s názvom „Salcher és Richter — Salcher a Richter, obchod čverunami a krátkym tovarom, verejná obchodná spoločnosť v Budapešti“, písal sa práve 26. jún 1895. Ako sa neskôr ukázalo, ich cesta dolu Dunajom bola úspešná, lebo už o necelých šesť rokov — presnejšie 2. apríla 1901, dávajú si protokolovať filiálku svojho peštianskeho veľkoobchodu so sídlom v Bratislave.

Hoci ako predmet podnikania uvádzali títo Viedeňaci „obchodovanie cvernami a krátkym tovarom“, pripravovali sa popravde na vybudovanie továrne na cverny. Keďže pre vybudovanie takejto fabriky nedisponovali v tom čase dostatočným kapitálom, požiadali o pomoc dovtedajších anglických dodávateľov cvernových výrobkov — Coatsov. Pohotovo skupili na tento cieľ potrebné pozemky a na verejnosť vystúpili na jar roku 1902 už pod názvom „Magyar Czernnagyar Részvénytársaság“ — „Uhorská cvernová továreň, úč. spoločnosť v Bratislave“. Pri tomto názve novej úč. spoločnosti je poznačené, že firma je pokračovateľkou firmy Salcher a Richter. Ako členovia riaditeľstva sú uvedení Jozef Salcher, Alfréd Salcher, Juraj Richter, ale už aj škótski príselci J. P. Coats a Viliam Coats z Paisley. Ako predmet podnikania bola zapísaná výroba pamoku rozličných druhov a cverien.

Priestory továrne merali 20 015 m², z ktorých 7225 m² bolo zastavaných. Údaje z roku 1904 hovoria, že továreň mala už vtedy osem budov — výrobných hál, vrátane administratívnej budovy, jeden parný stroj o sile 700 HP, dva parné stroje o sile 600 HP, jeden parný stroj o 25 HP. Všetky parné stroje teda predstavovali vtedy pohonnú energiu 1925 HP.

Pohľad na závod v roku 1911, kedy sa započalo s výstavbou skárne, farbiarne a úpraene.

Detské jaskle — takmer práve v Bratislave, ktoré zriadila továrňou pre svoje zamestnancov. Zaber je z roku 1914.

Zápis v Zlatej knihe mesta Bratislavy

V Zlatej knihe mesta Bratislavy, vydané v roku 1928 si cvertné dáta zrodu výroby cverien v Bratislave týmto zápisom: Tvorbu nášho storočia, a to roku 1902, je ďalšia veľká továrňou — „Továrňou na cverny“, jedinečná výrobná z celého bývalej monarchie. Je vlastne textilnou fabrikou svetovej anglickej firmy cvernovnej. Výroba sa smerovala od prvo počiatku na bavlnenú cvernu na špulky, k čomu pristúpila neskôršie bavlnená cverna na kartonky. V roku 1928 zamestnáva už továrňou okolo 800 robotníkov. Výrobky nachádzajú v republike odbyt. Modernému zariadeniu sa venuje veľká pozornosť. Záujem Angličanov o športové veci nezatajuje sa ani u tejto firmy. Tomu možno ďakovať, že sa zamestnanci továrne môžu pochlúbiť hríšťkami — tenisovým, footballovým, pre atletiku a tiež športové cieľe. Spomenutiahodný je i kurz šitia, ktorý usporadúva sprava závodu pre robotníčky, a ktoré sa ho s pozoruhodnou obľubou zúčastňujú v počte asi 200.“

Fotko zo Zlatej knihy mesta Bratislavy.

ROD COATSOV VSTUPUJE NA SCÉNU

Vráťme sa však od historického zápisu k ozajstnej skutočnosti. Je teda už známe, že viacerí podnikavci našli si ešte podnikavejších spolovníkov — dovtedajších dodávateľov cvernových výrobkov — Coatsov. Treba k tomu dodať, že rod Coatsov bol už v tých časoch svetoznámy ako rod majiteľov veľkých tovární na cverny, rovnako ako bolo známe meno Paisley v škótskom grófstve Reulfrew, ktoré bolo vlastne predmestím Glasgova — tretieho najväčšieho mesta Veľkej Británie. Mesto bolo preslávené cvernami, hodvábom a polohodvábnyim tovarom. Nuž šťastným tovarom mali Salcherovci a lichterovci, keď získali túto britskú podnikateľskú rodinu k investíciám aj v Bratislave, kde vybudovali za tie časy najväčšiu cvernovú továrňu v strednej Európe.

Tento krok viedensko-škótskych podnikateľov bol od samotného začiatku šťastlivý. Už o necelý rok zvyšuje valné zhromaždenie úč. spoločnosti účastinnú istinu na 4 milióny korún, o ďalší rok na päť miliónov, o šesť rokov na sedem a pol milióna korún. Trizevi a najvyšš sporiť Škóti pridávali milióny, lebo spoznali, že výroba v bratislavskej cvernovke sa vypláca.

Pôvodná továreň mala len dve poschodia a vyrábali sa tu biele a čierne cverny na šitie na drevených a križových ciapkach. Približne v rokoch 1907—1910 bolo pristavené aj tretie poschodie z dôvodov rozšírenia prádňarne, ktorá dodávala priadzu a neskôr aj rezné nite i do iných koncernových závodov v Rakúsku, Juhoslávii a Taliansku.

A plynula voda v Dunaji, časom mútna a opäť krišťaťová. Plynuli roky, prinášajúce so sebou mnohé udalosti...

* * *

Rok 1919 mení názov firmy. 30. augusta toho roku, mení sa uznesením valného zhromaždenia úč. spoločnosti názov firmy na

Bratislavská cvernová továreň, úč. spoločnosť v Bratislave

Členmi jej správy sú Ernest Coats, Charles Saunders a Viliam Dobson, všetko obyvatelia z Paisley a Glasgowa. Stráca sa tiež posledná stopa po viedenských podnikateľoch a prvých zakladateľoch, ktorí v tom čase boli už zrejme vyplatení a opäť stratení vo svete, aby sa inde pokúsili o ďalšie šťastie...

Tak vlastne prešla bratislavská cvernovka definitívne do rúk anglických majiteľov.

Na ďalšie záznamy je register už chudobný. Iba koncom roka 1928 je tu uvedený zápis, že vzhľadom na to, že väčšina odberateľov — z toho najmä konfekcia — bola v Čechách a na Morave, bol v tom istom roku zriadený ústredný sklad hotového tovaru v Prahe a v Bratislave zostal len sklad pre potreby Slovenska.

Vedľa čierneho - bielych aj farebné nite

Následujúce roky naznačujú rozšírenie sortimentu výrobkov. Tým, že firma Coats odkúpila v roku 1931 menší závod v Chříbskej v Čechách, prešla výroba nití, najmä vyšivacích bavlniek z tohto závodu pod značkou MEZ do Bratislavy. Pre tieto vyšivacie bavlnky dodával polotovary bývalý materský závod MEZ z Freiburgu v Nemecku, avšak už v roku 1934 bola v bratislavskej továrni postavená aj pestrofarbiareň s prvým farbiacim strojom a továrne bola teda aj tejto stránke sebestačná.

Oheň druhej svetovej vojny zasiahol mocne aj do života závodu. Odpadlo odbytíste v takzvanom Protektoráte a sklad bol zmenený bez úhrady na samostatnú firmu.

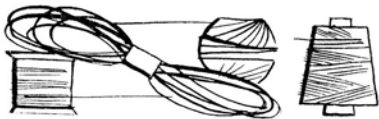
Prejavili sa veľké snahy zo strany bývalej „Tretej ríše“, prevziať podnik, považovaný ako anglický majetok za nepriateľský — pod vlastnú správu. Chceli násilne dokázať, že závod je nerenatábilný, čo mala byť pohľadníka k uskutočneniu vytýčeného zámery. Avšak známym zvyšovaním exportu priadze do neutrálneho Švajčiarska, Švedska a Fínska, kompenzačnými obchodmi a získavaním nových oskarilo sa závod udržať aj v tých ťažkých rokoch na pomerne dobrej hospodárskej úrovni a tým zmaril plány vtedajších nacistických úradov.

POD ZÁSTAVOU INTERNACIONÁLY

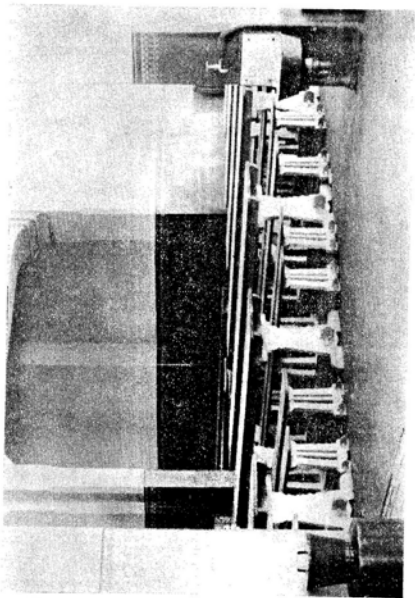
Počas týchto uplynulých rokov, kedy priemysel v celej krajine postihla hospodárska kríza, bojovali robotníci na závodoch za uplatnenie svojich práv. Na prvom mieste to boli nízke mzdy, ktoré robotníckym rodinám zapríčiňovali takmer nedostačujúcu životnú úroveň. Treba spomenúť tú skutočnosť, že v roku 1921 tvorila sa v bratislavskej cvernovke asi sedemčlenná bunka Komunistickej strany Slovenska, ktorej členmi boli súdruhovia Maxián, Čapák, Šimol, Štancl, Fink a ďalší. O jej založenie pričínili sa najmä

z členov Červených (Rudých) odborov, ktoré začali už v roku 1920 v závode svoju činnosť.

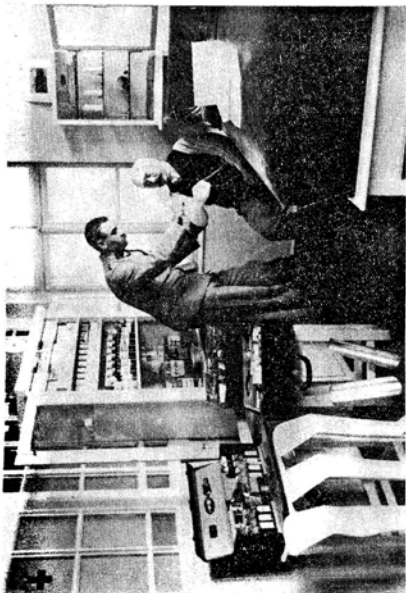
Až do roku 1938 viedli Červené odbory pracujúcich v boji za lepší a spravodlivejší svet. V tom čase organizovali sa mnohé manifestácie a štrajky bratislavských robotníkov. Cvernovka zažila takýto štrajk v roku 1923, kedy robotníci žiadali uzavretie kolektívnej zmluvy. Tento štrajk trval celý týždeň a robotníctvo v ňom napokon zvíťazilo. Vymohlo si kolektívnu zmluvu, podľa ktorej mzda sa čiastočne zvýšila. Boj robotníctva s kapitalistickými majiteľmi sa práva neustával. Záznamy nehovoria o tom, koľkých štrajkov sa robotníctvo zúčastnilo. No jedno je isté, že účasť na štrajkoch bola jednotná, lebo každý pracovník si už vtedy pine uvedomoval, že v jednote je práva sila.

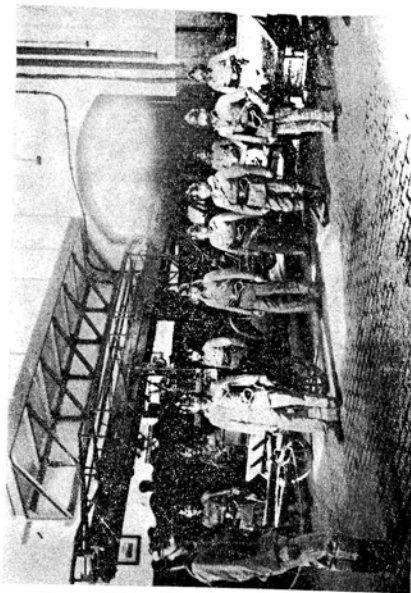
Členský oddelenia predradenia o pracovnej prestávke
riaditeľom Baaran, vedúciim prevádzky Inezom
Firmanom. V prvej rade je súružka
Katarína Čipová. Záber je z roku 1921.

Stará závodná jedáleň — svedok mnohých historických momentov závodu — ako boli štrajky, manifestácie, schôdze a pod. Záber je z roku 1951.

V miestnostiach terajšieho bufetu závodu nachádzala sa závodná ambulancia. Veliteľ vtedajšieho požiarného sboru Fritschbauer poskytoval prvú pomoc, nakoľko závod ešte nemal závodného lekára.

Už v roku 1914 a v ďalších rokoch, požiarny zbor cvernavky sa zaraďoval medzi popredné sily v meste. Napríklad aktívne zasiahol pri likvidovaní obrovského požiaru Ludoškovej nivy, ďalej požiaru na bývalej Žubovskej ulici a pod. Záber je z nástupu družstva v požiarnej zbrojnici pred cvičením.

Z PRIEČINKA ZAŽLTLEJ KOREŠPONDENCIE

Průmyslový svaz textilních dělníků v ČSR se sídlem v Praze

Dňa 26. októbra 1937

Vec: Nový spôsob práce u Selfaktorov.

P. T.

Riaditeľstvo Bratislavskej cvernovej továrne úč. spol.
Bratislava.

Podpísaný sekretariát textilných robotníkov úctive sdeľuje Vám nasledovné veci:

Vaši členovia od Selfaktorov, sťažovali sa v našom sekretariáte, že správa závodu núti ich na spôsob práce, ktorú vôbec nestacia zo svojimi silami robiť.

Na základe tohto nášho zistenia žiadame Vás úctive, aby ste tento nový spôsob práce neráčili zavádzať. Proti zavádzaniu hovorí i to, že by robotníčky fyzicky tempo nového spôsobu práce nevydržali.

Abý sme túto vec urovnali, prosíme, aby ste ráčili prijať nášho tajomníka Horvátha dňa 29. októbra odpoludnia o 3. hodinách, kedy by sa vzájomne vysvetlili všetky nedorozumenia pri zavádzaní nového spôsobu práce pri Selfaktoroch a tiež iné veci.

Veríme, že tomuto nášmu prianiu vyhovieť.
S prejavom úcty

Průmyslový svaz textilních dělníků v ČSR,
sídlu Praha,

Sekretariát v Žiline,
Masarykova ul. 26
podpis nečitateľný.

ANI REGRÚTI NETRPELI ÚJMU

Vojakom prezenčnej zmluvnej služby odmietli majitelia žubovskej súkenky. Klingrovky a bratislavskej cvernovky vyplatiť týždennú mzdu a drahotnú výpomoc pri nástupe služby, keď toto vyplatenie zákon predpisoval.

V protokole spoločného zasadnutia Zväzového výboru a riaditeľstva zo dňa 29. septembra 1937 sa dočítame, že predseda

Zřvodného výboru Ján Štindl predostrel túto otázku aj na uvedenom zasadnutí v treťom bode. Riaditeľ Lochhead podal vysvetlenie v tom zmysle, že po zvažení bola regrútom vyplatená alikvotná čiastka.

Zásahom Priemyslového sväzu textilných robotníkov v ČSR a jeho príspevom zo dňa 2. októbra 1937 boli však regrútom peniaze v plnej výške vyplatené.

★

Vefactený pán

Dr. Aloíz Mayer, finančný referent
Bratislava — Stará radnica.

Dovoľujeme si Vám zdvorile sdeliť, že z príležitosti vianočnej nádielky deťom chudobných robotníkov nášho podniku, usporiada kurz na šitie našich robotníčiek čajový večierok v piatok dňa 28. t. m., ku ktorému Vás i s Vašou ct. paniou active pozývame.

Nakoľko je nám známe, že na podobných akciách máte záujem, pripojujeme soznam detí, ktoré budú na tejto nádielke obdarované.

V dokonalej účte
Bratislavská cvernová továreň úč. spol.
(Spd) B. J. Lochhead

15. decembra 1936.

★

Policijnému riaditeľstvu
v Bratislave.

Oznamujeme Vám zdvorile, že z príležitosti vianočnej nádielky deťom chudobných robotníkov nášho podniku, pozvala pani riaditeľová a výbor kurzu na šitie, ktorý každoročne koná svoju činnosť pre robotníčky, všetkých zamestnancov podniku a ich najbližších príbuzných a známych, ako hostov k čajovému večierku na deň 16. decembra t. r. od 17. do 21. hodiny večer.

Tento večierok sa bude vydržiavať v jedálni podniku a je úplne sňokromného rázu, bez akéhokoľvek vstupného, kde všetci účastníci dostanú svačinu bezplatne a k obveseleniu hostí predvedú niektoré chovanky kurzu hry, tance a pod.

Prosíme, aby ste toto sdelenie vzali láskave na vedomie a bude nás tešiť, keď vyšlete k nemu svojho zástupcu.

S dokonatou účtou
Bratislavská cvernová továreň úč. spol.
(Spd) A. Schöber

13. decembra 1937.

Cvernová továreň,
Bratislava, Guttenbergova ul.

Poradňa pre matky a kojencov žiada o láskavé povolenie, aby Prekopová Anna, ktorá je zamestnaná vo Vašej továrni, mohla počas svojej pracovnej doby, ktorá je od 1/2 do 10 hodiny večer, uvoľniť sa na 1/2 hodinu medzi štvrtou a piatou odpoludnia, aby si nakoľila dieťa, ktoré jej matka do továrne priniesla. Svoju žiadosť odovzdávame tým, že dieťa je veľmi slabé a sociálne pomery v rodine sú tak stiesnené, že matka musí zárobkovne pracovať...

Zřvodný výbor presadil, aby pracovníčka a matka Anna Prekopová mohla si splniť túto potrebu a aby popri práci takto prispievala k zdravému vývoju svojho dieťaťa.

Z mnohých takýchto a im podobných dokumentov vidno, že kapitalisti — bývalí majitelia fabriky, napriek snahe zabezpečiť dobrú pracovnú morálku a zvýšiť svoje zisky, nepostupovali vždy bezohľadne a neignorovali ani požiadavky výboru robotníkov. To dosvedčujú mnohé skutočnosti, z ktorých jednu sme uviedli vyššie.

Odborová organizácia robotníkov pri Bratislavskej cvernovéj továrni trvá na požiadavku, aby bola platená prestávka podľa § 3 zákona č. 91/1918 Sb. z. a nar. v opalovni nítí.
(Zo zápisnice, spísanej dňa 10. novembra 1937 a podpísanej na jednej strane ing. J. Stránskym, dr. Kostrouchom, B. Lochheadom, Schöberom a Dr. Štetinom a na druhej strane Deziderom Benanom za Priemyslový sväz textilného robotníctva v ČSR, V. Horváthom a J. Stindlom v. r.)

Príloha výboru
Bratislavská cvernová továreň,
Bratislava

15. decembra 1937

Prosíme Vás za Vaš telegram, ktorým žiadate sestavení kľúčového výboru a penežníctví podľa vládneho programu. Chciť Vás ujistiť, že tento výbor sekret vyjde ve veľmi brzké dobe.

Veríme, že ste se tak spontánne postavili za tento spravodlivý požiadavek, podporovaný všemi vrstvami uvědomělého pracovníctva a srdečně Vás zdravím.

Vaš
Ministr průmyslu — podpis v. r.
Bratislava, dne 1. října 1945.

V KRONIKE PRIBÚDA NOVÝ LIST

História starej cvernovky začala naberať novú tvár. Zápis z podnikového registra, ktorý tu doslovne citujeme, urobil bodku za črou kapitalistov — bývalých majiteľov. Ako dôkaz, že náš ľud, ktorý získal politickú slobodu a obnovil svoju ceskoslovenskú štátnosť, svedčí aj predtým uvedená žiadosť o zoštatnenie, ktoré je korunované týmto historickým zápisom:

Podľa vyhlášky Ministerstva priemyslu s. 1133/1946 Ú. v. Bratislavskej cvernová továreň, úč. spol. v Bratislave bola znárodnená a dňom 1. januára 1946 pričlenená k národnému podniku Slovenske bavnárske závody v Ružomberku.

Povereníctvo SNR pre priemysel a obchod dekrétom č. B III 18/2-1945, vymenovalo za národného správcu tohto podniku Štefana Muxlána, dielovedúceho.

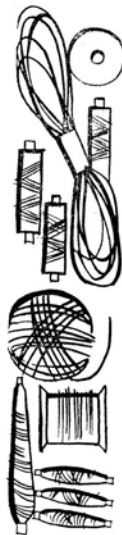
Keď po historickom víťazstve pracujúceho ľudu vo februári 1948 museli reakční politici odísť z čs. vlády a prišlo to sa k dôslednému budovaniu socializmu, prešla aj bratislavská cvernovka rôznymi premenami.

Pri príležitosti 25. výročia smrti V. I. Lenina dňa 21. januára 1949 požiadali pracujúci Slovenských bavnárskych závodov, n. p. v Ružomberku, aby ich národný podnik mohol byť premenovaný na Bavnárske závody V. I. Lenina n. p. v Ružomberku a táto zmena názvu im bola vyhláškou č. 1350/1949 povolená. O niekoľko mesiacov neskoršie a to 7. novembra 1949 nachádzame zápis v podnikovom registri, že zo zväzku národného podniku v Ružomberku vymazujú závody v Bratislave, teda závod na Párikovej ul. č. 18 i závod na Trnavskej ceste 1193, lebo tieto sa stávajú samostatným národným podnikom.

Takto sa stáva cvernovka základným závodom nového podniku DANUBIA, ktorý okrem cvernovky a Danubiusky združuje aj menší závod vo Vysokej pri Morave, závod v Malackách, závod Kuklov, závod v Kútoch a závod v Hanzlíkovej pri Trenčine. Ako predmet podnikania nového podniku bolo spracovanie a zušľachtovanie textilných surovín, pradenie, tkanie, farbenie a upravovanie textilného

materiálu, radobádanie a predaj surovín a tovaru tohto druhu. Tak podľa príslušnej stanovenej vyhlášky. Samostatný národný podnik DANUBIA začal svoju pôsobnosť 4. júla 1949.

Príslušný priemysel vymenoval za riaditeľa nového podniku Štefana Muxlána.

A EŠTE Z NAŠEJ KOREŠPONDENCIE

Drahý náš prezident s. Gottwald!

Zamestnanci závodu Cvernová tovarov v Bratislave spomínajú pri príležitosti prvého výročia februárových udalostí veľkého víťazstva, ktorého naša strana pod Tvojím dvadsaťročným vedením došla a tak zaistila úspešnú cestu k socializmu a potrebné dosiahnutie blahobytu pre všetkých pracujúcich.

Pracujúci nášho závodu si však uvedomujú, že budovať socializmus znamená vyrábať viac, lepšie a lacnejšie a preto ako výraz vďaka prinášame tento dar k IX. sjazdu našej strany:

V prádiarni zvýšime produktivitu na hlavu o 5 % priemeru za január—február. Hodnota nadvýroby takto docielená od marca do konca t. r. bude obnášať 3,690,000,— korún.

V nítiarni zvýšime produktivitu na hlavu o 2 %. Hodnota nad výroby takto docielená do konca t. r. predstavuje obnos 2,578,000, korún.

V dokončovacích procesoch upravne zvýšime produktivitu na hlavu o 1 %. Hodnota nadvýroby do konca t. r. bude obnášať 2,388,000, korún.

Prosíme Ťa, drahý prezident, aby si tento náš dar k sjazdu strany pokladal iba za celkom skromný prínos k všeobecnej snahe pracujúcich našej ľudovo-demokratickej republiky a uisťujeme Ťa, že naše výsledky docielené v VII. kole národnej súťaže a odmenení štandardou bojovníkov výroby, ktoré postavili náš závod na prvé miesto v celej republike, svojou obetavou prácou ešte prekonáme.

Pracujúci Cvernovej tovarov
v Bratislave.

25. februára 1949.

PRVÉ KROKY V SOCIALISTICKEJ SÚŤAŽI

Prvému výboru KSS

v Bratislave

Práca.

Prvému výboru sa oznamuje, že v našom závode bolo k II. všeodborovému sjazdu 16 úderiek s počtom 195 členov, ktoré podpísali so zmluvy. Ďalšie zmluvy podpísali kotláreň s počtom 14 úderiek s počtom 5 členov. Hodnota záväzkov k II. všeodborovému sjazdu činí

Kčs 1,805.098,—

Všeodborového sjazdu sa záväzky spĺňa nad 100 %.

Prichádza k rozhodujúcej zmene

Prvého roku 1952 dochádza k zmene názvu podniku DANUBIA Medzinárodného dňa žien 8. marca, národný podnik v Bratislave dva roky neskoršie, dňa 1. januára 1953, rozčleňuje sa na dve samostatné jednotky nasledovne:

1. Medzinárodného dňa žien, Bratislava, Páříčkova ul.
2. Ženských závodov, Bratislava, Trnavská cesta.

V tých spisoch je zmienka i o tom, že vtedajšie vedenie podniku požiadalo zmeniť názov na Závod medzinárodného dňa žien, ktorý podnik v Bratislave s odôvodnením, že podnik predstavuje ženskú výrobu, na Páříčkovej ulici. Táto žiadosť však vybavená nebola. Napokon po štyroch rokoch sa prišlo na to, že rozčlenenie tých ženských závodov nie je účelné a preto 1. januára 1957 dochádza späť k zlúčeniu národného podniku Bavinárske závody Bratislava, Trnavská cesta s národným podnikom Závod Medzinárodného dňa žien, Bratislava, Páříčkova ul. Názov „Závody“ je teda už na tomto mieste.

Očami najstaršej pamätníčky

Čakala som vlastne bielovlasú, staručku, a slabú stareнку. S mojími predstavami spájalo sa vedenie jej vysokého veku. Onedlho totiž predstaviteľka nášho príbehu oslavi osemdesiatku.

Prišla však ťiža žena naplnená energiou, usmevím, tisícročnými spomienkami. Všetko hovorilo proti mojim predstavám, iba tie vlasy starostlivo sčesané nad juaným čúnom boli naozaj biele...

Ruzena Zachhuberová má na chrbte ôsmy krížik. No v dnoch, kedy sa naša fabrika hotuje oslaviť svoje 65. výročie zrodu, je v spomienkach na začiatky nášho závodu osobou číslo jedna. Stala takmer pri jej kolske. Pamätá živo a farbisto na časy, ktoré nik iný svojou pamäťou a zážitkami už neobsiahne. Veď naozaj prešiel už odvtedy takmer jeden celý priemerný ľudský vek...

Roku 1901, ako to aj uvádza kronika a hodnoverné zápisy, vznikla v Bratislave filiálka peštianskeho veľkoobchodu s cvernamí „Salcher a Richter“. Nepatrná budova firmy s halou a provizornými kancelármi prijala vtedy 14-ročnú Róžiku do zamestnania. Este sa len rodili v hlavách viendských zakladateľov a ich neskorších anglických spoločníkov Coatsov smelé plány o výrobe cverien v Bratislave. Strojov prišlo z Anglicka iba na ukážku a s nimi majstri a technici – všetci spoza mora. Dievčence prešporské, ktoré sa podujali robiť v tejto novej firme, sa s nimi málo dorozumeli. Keďže však nemčina je v blízkom príbuzenstve s angličtinou, v tomto duchu začalo sa i začiatie prvých robotníčok firmy Salcher a Richter, ktorá o pár mesiacov neskôr už ako Uhorská cvernová továrneň, úč. spol. v Bratislave, napokon dorástla za 65 rokov svojho trvania na druhého výrobcu niti v Československu, vyvážajúceho dnes svoje výrobky takmer do celého sveta.

Vráťme sa však k Róžike Zachhuberovej, najstaršej žijúcej robotníčke továrne, pamätníčke jej prvých rokov. Pracovala od prvých dní na prizemí budovy pri čistení dvoch súkacích strojov, neskôr pri ich obsluhu. Úsmev jej zahrá na tvári pri spomienke na túto dobu. Stroje boli iba dva a dievčatá túžiacich po robote na nich veľa. Jeden bok stroja pri výučbe pod dozorom skúsených Angličaniek zverili štyrom robotníckam. Každá z ťa teda ušlo stroja v dĺžke asi jedného metra. A to si dievčence pristavovali k stroju debnícky,

prírodným. Znova sa usmeje. A tých prietrhov čo bolo! Nuž, všetky stroje na začiatku ľavé, veď priadzu dostávajú v ruke nemali. Stroje boli prietrhov celkom chlpaté. Angličanky boli trpezlivo, no v tušiacich prípadoch si už aj pohndrali. Dievčence im však našťastie nerozumeli a skúšali to znova. Od pol siedmej ráno do pol deviatej. Keď sa pri nových „zázračných“ strojoch. Polhodinová prestávka na obed znova. Od jednej do druhej vybehli z budovy na dvor na zelenú a jedli svoj skromný obed. Až oveľa neskôr pribudla na továrne ďalšia bída so zbitými stĺbmi a sporákom, kde si bolo možné kúpiť kávu, alebo íh skromné jedlo. Veď do piatej popoludní, keď už končilo, človek poriadne vyhladol.

Práve nezbudili. Polotovár dovážali do bratislavskej „fabričky“ z Anglicka. V tom roku, ktorý ožil v spomienkach najstaršej pamätníčky z robotníčok fabriky, robila tu okrem anglických majstrov a iných robotníčok, ktorí tu pripravovali už odvtedy pôdu pre budúcu veľkú továrneň podľa osvedčeného receptu rodu Coatsov z Paisley – iba niekoľko bratislavských dievčenciek. Nebolo ich ani dvadsať.

Róžika Zachhuberová chodila do továrne pešo zo Zámockej ulice na Zámok. A nelen vtedy, keď k tomu bola prinútená, ale aj keď už mestu pribudla mestská doprava, cestu do práce si nerobila ináč. A boli to neúrekom piné dve hodiny chody

z domu do fabriky. Roku 1910 už v pristavanom treťom poschodí, keď stroje prišli z Anglicka, boli sa tu už dávno cverny, mala za sebou niekoľkorocný skúsenosť a dosť skúsenosti. Azda preto poveril ju vtedajší riaditeľ továrne osobu robotníčok. Všetky prešli jej rukami, jej prídelenými robotami, na ktorých zaslúžovala do tajov tejto výroby desiatimetrové pracovníčok, medzi nimi aj neskoršie popredne robotníčky najstaršejky.

Práve v tých 65 rokoch odvtedy. V štyridsiatosemdeviatom roku sa Róžika rozliedila. Dnes prišla sa na ňu opäť pozrieť. V nemom stávaní sa, pohlavovala, obdivovala. Ktože by to bol povedal! Keď sa budovy, z tej hŕstky ľudí že vyrastie táto fabrika! Úspokojuje sa a znova sa zamýšľa. To minulosť sa stretla s prítomnosťou. Veľaka za dnešnú prítomnosť fabriky patrí tak trochu aj Róžike Zachhuberovej.

Ziaci patronátnej školy prichádzajú ženy pobaviť svojimi výtupkami priamo na pracovisku.

AKÝM VÝVOJOM PREŠIEL ZÁVOD

V čase do prvej svetovej vojny sa výroba v závode ustálila. Pre požiadavky boli vybudované potrebné výrobné a pomocné prevádzky. Po prvej svetovej vojne sa už závod nerozširoval, pretože výrobné zariadenia na vtedajšiu výrobu postačovali.

Až v roku 1944 boli dodané nové dopravné stroje Rieter, ktoré boli uvedené do prevádzky v roku 1946.

V ďalších rokoch sa prevádzali len menšie stavebné úpravy pre získanie skladovacích priestorov a s väčšou investičnou činnosťou sa začalo až od roku 1958.

Pre zabezpečenie ubytovacích priestorov podarilo sa vedeniu podniku cestou Mestského národného výboru vybudovať internát o kapacite 400 lôžok — v hodnote 4 576 000,— Kčs. V budove internátu je umiestnené aj odborné učilište s potrebnými učebňami.

Zároveň s novým internátom bola vybudovaná i nová závodná jedáleň v rozpočtovom náklade 1 038 519,— Kčs. Je vybavená aj moderným javiskom, príslušnými klubovými miestnosťami, takže umožňuje pracovníkom závodu spoločenské vyžitie.

Aby výstavba pokračovala v závode sporadicky a podľa požiadaviek výhľadového plánu výroby, bol vypracovaný v roku 1958 generel závodu, v ktorom je riešená jeho celková dostavba a prestavba.

Podľa vypracovaného generelu prišlo sa k vybudovaniu nových garáží, keď na ich prvom poschodí bola zriadená nová zariadená miestnosť a boli rozšírené priestory pomocnej výroby nadstavbou zámočnickej dielne.

Pre zabezpečenie výhľadového plánu výroby v jednotlivých rokoch, prišlo sa k výstavbe akcie „rekonštrukcia farbiarne“. Touto akciou sa dosiahlo i rozšírenie prevádzky skáreň a súčasne bol vyriešený problém nevyhovujúcich sociálnych zariadení vybudovaním

nového, ústredného hygienického zariadenia v rozpočtovom náklade 2 100 000,—.

Celková hodnota stavby je 46 miliónov Kčs. S jej prvou etapou sa začalo v júli 1962 a dokončenie sa plánuje v roku 1967. Vystavbou tejto akcie zabezpečí sa zvýšenie kapacity oproti roku 1960 takmer o 100 %.

V novej prevádzke farbiarne bude zavedená nová, najmodernejšia a najpokročevšia technológia farbenia priadzi, jediná toho druhu v ČSSR. Princíp technológie spočíva v prvom rade v novom spôsobe opaľovania a mercerovania, ako i farbenia na krížových cievkach, čím sa podstatne znížia výrobné náklady.

Zavedením výroby v novej farbiarni odstráni sa v nemalej miere doterajšia namáhavá práca.

V uvedených rokoch prevádzala sa taktiež výmena strojno-technologickeho zariadenia v prevádzke priadiareň — a to 40 mykacích strojov, 24 česacích strojov, 10 konvostredných krídloviek a 20 jemných krídloviek, v prevádzke úpravná 39 ks cievkových strojov Cezoma a bolo vymenené aj iné drobné výrobné a nevýrobné zariadenie.

Podľa výhľadového plánu má sa v roku 1968, pokiaľže v roku 1969 začať s rozšírením prevádzky úpravná, čím sa má zabezpečiť potrebná kapacita výhľadového plánu výroby tejto prevádzky.

S dokončením akcie, ktorej rozpočtový náklad je 14 miliónov Kčs, sa plánuje v roku 1970.

Pre stabilizáciu kádrov podarilo sa národnému podniku zabezpečiť výstavbu detských jasí pre 70 detí, s ktorou sa má začať v roku 1967, keď jej ukončenie je plánované v roku 1968.

Pre rekreačné účely bola postavená na Borinke chata pre zamestnancov závodu s kapacitou 20 miest.

V priebehu predchádzajúcich rokov závod ako samostatný i ako národný podnik získal celý rad vyznamenaní za pracovné výsledky. Ako závod získal najviac vyznamenaní za dobré plnenie exportných úloh. Celkom získal Čestné uznanie MSP a ÚVOS — 17-krát, z toho za posledné roky 10-krát.

Ako národný podnik získal spolu s jednotlivými prevádzkami putovnú Štandardu riaditeľa VJH celkom 12-krát.

V roku 1965 získal národný podnik putovnú Štandardu generálneho riaditeľa. Okrem toho podnik získal 3-krát Červenú zástavu MSP a ÚVOS, naposledy za II. polrok 1965.

Na dobrou kvalitu svojich výsledkov sa podieľali mnohí pracovníci, dôkazom čoho je množstvo rôznych vyznamenaní, ktoré dosiahli pracovníci závodu v posledných rokoch.

V národnom súťaži sa prepožičiava odznak „Najlepší pracovník národného podniku“, ktorý doteraz získalo za svoje dobré pracovné výsledky v závode 150 pracovníkov.

Odznak „Najlepšího pracovníka VJH“ získalo celkom 27 pracovníkov. Odznak „Najlepšího pracovníka MSP“ získalo už 24 pracovníkov

V závode je 6 pracovníkov držiteľom titulu „Priekopník socialistickej práce“, ktorý im bol prepožičaný v roku 1964 a 1965.

Štátne vyznamenanie získalo celkom 5 pracovníkov a 1 pracovný kolektív — a to 2 pracovníci „Rad práce“, 2 pracovníci a kolektív „Za vynikajúcu prácu“ a „Za zásluhy o výstavbu“.

Niektorí z vyznamenaných pracovníkov odišli do dôchodku, ako napríklad iniciátorka novej pracovnej metódy Terézia Bertová z priadiareň závodu, Irena Poláková zo skárne závodu a ďalší.

Je potešiteľnou skutočnosťou, že v súčasnosti produkuje závod takmer päťdesiat percent celostátnej produkcie niti. Ak sa spoločným úsilím podari dosiahnuť zvýšenie výroby niti o sto percent do roku 1980, stane sa zo starej nepatrnej továrničky z roku 1902 — najväčší podnik na výrobu niti v Európe. Tým čestne splníme svoj podiel na rozvoji národného hospodárstva a zároveň rozšírime slávu plánuje i dobre meno československého priemyslu.

